

Міністерство охорони здоров'я України
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ЗА ФАХОМ «ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-СІМЕЙНА МЕДИЦИНА»

Навчально-науковий посібник

(за редакцією проф. Л.С. Бабінець)

Міністерство охорони здоров'я України
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
ЗА ФАХОМ «ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-
СІМЕЙНА МЕДИЦИНА»**

Навчально-науковий посібник

(за редакцією проф. Л.С. Бабінець)

Тернопіль - 2021

УДК 61:378(075.8)

А 43

Рецензенти:

Матюха Л.Ф. – доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри сімейної та амбулаторної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика МОЗ України

Гребеник М.В. – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри терапії та сімейної медицини ФПДО Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України.

*Рекомендовано до видання вченою радою
Тернопільського національного медичного університету
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України
(протокол №2 від 23 лютого 2021 року)*

А 43

Актуальні аспекти вищої медичної освіти за фахом «Загальна практика-сімейна медицина»: Навч.-наук. посіб. / за ред. проф. Л.С. Бабінець. — Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. – 652 с.

ISBN 978-617-7793-53-2

Навчально-науковий посібник містить наукові і клінічні напрацювання, актуальні для впровадження у педагогічний процес при вивченні дисципліни «Загальна практика-сімейна медицина», які було подано фахівцями галузі у рамках проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання вищої медичної освіти з формування практичних навичок і компетенцій лікаря загальної практики - сімейного лікаря»

Матеріал навчально-наукового посібника буде цікавим для викладачів, клініцистів, студентів, інтернів, а також науковців у галузі загальної практики-сімейної медицини та інших фахів, які об'єднані спільною метою – надання високопрофесійної, доступної та якісної медичної допомоги громадянам України.

УДК 61:378(075.8)

ISBN 978-617-7793-53-2

© ФОП Осадца Ю.В., 2021

ШАНОВНІ І ДОРОГІ КОЛЕГИ!

Ви тримаєте у руках плід колективної праці – навчально-науковий посібник **«Актуальні аспекти вищої медичної освіти за фахом «Загальна практика-сімейна медицина»**, створений викладачами і клініцистами України, які працюють у галузі вищої медичної освіти за фахом «загальна практика-сімейна медицина» (ЗП-СМ) або небайдужими до неї. Наукові і клінічні напрацювання, актуальні для впровадження у педагогічний процес при вивченні даної дисципліни, було подано фахівцями галузі у рамках проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю **«Актуальні питання вищої медичної освіти з формування практичних навичок і компетенцій лікаря загальної практики - сімейного лікаря»**, яку включено до реєстру заходів МОН України у 2021 році.

Метою створення даного посібника було об'єднання зусиль всіх викладачів медичних вузів України, які розуміють важливість і унікальність фаху ЗП-СМ і особи лікаря ЗП-СМ для становлення ефективної системи охорони здоров'я нашої держави, яка має виконувати запит суспільства – надання якісної, раціональної і максимально наближеної медичної допомоги кожному громадянину України.

Настав час, коли медична спільнота, принаймні її переважна більшість, зрозуміла унікальність фаху ЗП-СМ, який є мультидисциплінарним, пацієнт-орієнтованим і профілактично спрямованим. Амбулаторне ведення пацієнта, який довірив сімейному лікарю своє здоров'я і життя, заключивши з ним декларацію на медичне обслуговування, має суттєві відмінності від госпітального ведення. Сімейний лікар веде пацієнтів від народження до останнього подиху життя, опікується проблемами усієї сім'ї, вирішує не тільки загальнотерапевтичні, але й велику кількість вузькопрофільних (офтальмологічних, неврологічних, геронтологічних, отоларингологічних, ортопедичних, гінекологічних та ін.) проблем, займається профілактичною та протиепідемічною роботою. Крім того, лікар ЗП – менеджер в амбулаторії лікаря ЗП-сімейного лікаря, провадить організаційну, санітарно-просвітню діяльність, вирішує питання матеріально-технічного забезпечення свого закладу. Останніми роками створено нову систему фінансування первинної медичної

допомоги (ПМД), правові та юридичні засади, що дають можливість лікарю ПМД працювати як фізична особа-підприємець (ФОП), що відкрило перспективи виходу на рівень формування самостійної лікарської практики із залученням державного фінансування, а також додаткових джерел залучення коштів з метою більш якісного надання медичних послуг населенню. Це вимагає від медичних працівників ПМД активного формування лідерства у своїй професійній діяльності, а також безперервного професійного навчання і розвитку.

Усі ці виклики і реалії практики ПМД вимагають від педагогів-медиків, теоретиків і клініцистів, оптимізувати програму викладання своїх дисциплін для якомога більш швидкого і глибокого за контентом формування філософії лікаря загальної практики-сімейного лікаря, починаючи ще з першого курсу навчання у медичному вузі.

Крім того, це ставить також і нові вимоги розвитку науки у галузі ЗП-СМ для формування нових протоколів ведення пацієнтів на рівні ПМД на засадах доказовості, наукового обґрунтування нових раціональних, ефективних і водночас економічно доступних алгоритмів діагностики, лікування і профілактики найбільш поширених захворювань і вирішення найбільш актуальних проблем ПМД.

Сподіваємося, що матеріал навчально-наукового посібника буде цікавим для викладачів, клініцистів, студентів, інтернів, а також науковців у галузі ЗП-СМ та інших фахів, які об'єднані спільною метою – надання високопрофесійної, доступної та якісної медичної допомоги громадянам України.

ЗМІСТ

Бабінець Л.С.

10-літтю Асоціації сімейної медицини Тернопільщини і 22-літтю рідної кафедри присвячується 14

Бабінець Л.С.

Актуальні аспекти викладання тематики щодо міжнародної класифікації ПМД ІСРС-2 як важливого інструменту для оптимізації роботи сімейних лікарів..... 26

Матюха Л.Ф., Бабінець Л.С.

Основні етапи історії розвитку сімейної медицини в Україні та Української асоціації сімейної медицини 46

Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М.

Сучасні інноваційні технології в підготовці сімейного лікаря 64

Височина І.Л., Гайдук О.І., Башкірова Н.С.

Особливості викладання дисципліни «Загальна практика (сімейна медицина) на додипломному етапі на кафедрі сімейної медицини ФПО ДЗ «ДМА»..... 76

Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Ткаченко М.В., Шилкіна Л.М., Кир'ян О.А.

Симуляційні технології в навчанні сімейних лікарів..... 81

Висоцька О.І., Виноградова Г.М., Головчанський О.М., Мешкова О.М., Висоцький В.І., Бакуліна А.А., Бик В.І., Скворонська А.В.

Дистанційне навчання як ефективний формат безперервного професійного розвитку лікарів з питань невідкладної медичної допомоги на догоспітальному етапі..... 86

Журавльова Л.В., Цівенко О.І., Лахно О.В.

Особливості дистанційного навчання при підготовці лікарів-інтернів..... 93

Корж О.М.

Оптимізація післядипломної медичної освіти сімейних лікарів в умовах дистанційного навчання..... 95

Самогальська О.Є.	
COVID-19 та ураження печінки	468
Банадига Н.В., Рогальський І.О.	
Комунікація лікаря і суспільства – важлива складова профілактики та лікування хвороби Лайма у дітей.....	470
Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Ткаченко М.В.	
Впровадження європейських стратегій навчання сімейних лікарів на кафедрі сімейної медицини і терапії	472
Грищук Л.А.	
Виявлення і ведення хворих на туберкульоз лікарями загальної практики-сімейної медицини у сучасних умовах.....	477
Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Іщейкіна Ю.О., Ткаченко М.В., Волченко Г.В., Лебідь В.Г.	
Роль викладача-клініциста у формуванні майбутнього сімейного лікаря	488
Бабінець Л.С., Махніцька І.В.	
Варіант ефективного лікування хронічного Н.рylogi-асоційованого гастриту на тлі хронічного панкреатиту із використанням вітамінного комплексу	492
Шевченко Н.О.	
Використання міжнародних опитувальників при оцінці вегетативної дисфункції та якості життя у пацієнтів із хронічним панкреатитом середнього віку.....	494
Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Шилкіна Л.М., Ткаченко М.В.	
Застосування інноваційних технологій на курсах підвищення кваліфікації лікарів	495
Журавльова Л.В., Федоров В.О., Сікало Ю.К., Олійник М.О.	
Особливості підходів до діагностики та лікування уражень опорно-рухового апарату у хворих на COVID-19 (клінічний випадок).....	502

*Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Іщейкіна Ю.О.,
Ткаченко М.В., Волченко Г.В., Лебідь В.Г.*

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА-КЛІНІЦИСТА У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ

На сьогодні в Україні у період реформування системи охорони здоров'я підготовка лікаря, безперервний професійний розвиток лікаря є важливим аспектом тих позитивних перетворень, які очікуються від трансформування медичної галузі.

Ми маємо врахувати, що серед усіх професійних шкіл вища медична школа як академічна та наукова установа посідає особливе місце. Це обумовлено тим, що її завдання полягає у підготовці лікаря, який охоронятиме саме дорогоцінне для людини – її здоров'я і життя. Тому й відповідальність медичного вишу за якість підготовки лікаря незрівнянно вища, ніж інших навчальних закладів. Однак для забезпечення високого рівня підготовки конкурентоспроможного, висококваліфікованого лікаря одного лише усвідомлення відповідальності з боку вищого медичного закладу недостатньо. Для цього необхідно розробити і впровадити нові принципи взаємодії медичних вишів з лікувально-профілактичними установами – на основі об'єктивності та взаємної зацікавленості. Тільки радикальна зміна правових норм чинної системи клінічного навчання, матеріально-технічного забезпечення сприятиме покращенню підготовки лікарських кадрів у період реформування системи охорони здоров'я. Реформа системи охорони здоров'я передбачає підготовку фахівців якісно нового рівня професіоналізму та компетентності, умілих досвідчених і мудрих лікарів [3].

Незважаючи на велику кількість засобів навчання, сьогодні, як і в усі часи, головним чинником якості освіти в цілому і формування відповідних компетенцій у майбутніх лікарів сімейної медицини зокрема виступає викладач – носій знань. Майстерність викладача виражається насамперед у вмінні так організувати навчальний процес, щоб при всіх, навіть самих несприятливих умовах досягати потрібного рівня вихованості, розвитку та знань учнів [4].

Як індивідуальний суб'єкт педагогічної діяльності, педагог в той самий час є суспільним суб'єктом – носієм суспільних знань і цінностей. Структура суб'єктних факторів, що визначають

ефективність педагогічної діяльності конкретного викладача, включає: тип спрямованості, рівень здібностей і компетентність, до якої входять спеціально-педагогічна, методична, соціально-психологічна, диференційно-психологічна, аутопсихологічна і особистісна компетентність. Таким чином, простежуються три основних компоненти цієї структури чинника: індивідуальний, професійно-педагогічний і особистісний, тісно взаємопов'язані між собою [4].

Ми бачимо, що вузька спеціалізація лікарів сьогодні відходить на другий план і пріоритет в охороні здоров'я надається саме сімейному лікарю, як у всьому цивілізованому світі. Профільними кафедрами по підготовці сімейних лікарів є кафедри сімейної медицини, які розташовані на базі клінік.

Основними принципами навчального процесу на кафедрі сімейної медицини і терапії УМСА є наступні:

- проблемно-орієнтований підхід до планування практичного, семінарського заняття або лекції;
- акцент на проблеми тих патологічних станів, що частіше зустрічаються на амбулаторному прийомі;
- висвітлення теоретичних основ клінічної проблеми в аспекті її практичного вирішення;
- обов'язковим елементом практичного заняття є структурований клінічний розбір пацієнтів, а також розгляд клінічних випадків з повсякденної практики;
- клінічна конференція та клінічний обхід пацієнтів як невід'ємний елемент навчального процесу;
- обов'язкове обговорення принципів доказової медицини та фармакоеконімічних аспектів лікування.

Для забезпечення повноцінного виконання основних принципів навчання на клінічних кафедрах є декілька важливих аспектів.

По-перше, навчання лікарів-інтернів та лікарів-спеціалістів в аудиторіях і навіть в симуляційних класах ніколи не буде повноцінним без спостереження лікувального процесу, роботи клініки, алгоритму роботи з пацієнтами і безпосереднього спілкування з ними. Майбутнього сімейного лікаря потрібно навчати в кабінеті амбулаторії, поліклініки, працювати з ним у вогнищах

захворювань, знайомити з алгоритмом роботи. Що вже говорити про підготовку спеціалістів хірургічного профілю! [1].

Тобто підготовка лікарів має бути клінічно орієнтована. І забезпечити її може не лектор-теоретик, навіть дуже обізнаний, а викладач-клініцист. Це другий постулат. Коли ж викладач медичного вишу не працює як лікар, то який рівень підготовки лікарів він може забезпечити? Вважаємо, що відповідь всім зрозуміла? Та якщо викладачі з досвідом ще можуть поділитися багажем знань, то молоді викладачі ніколи не стануть хорошими клініцистами, якщо їм не забезпечать доступу до лікувального процесу [1].

Заклад охорони здоров'я і клінічна кафедра мають бути зацікавлені у спільній роботі, й ця зацікавленість повинна закріплюватися юридично.

Раніше медичні університети укладали з клінічними базами угоду про співпрацю, в рамках якої викладачі не лише навчали лікарів, а й консультували пацієнтів. Формувалася певна команда: практикуючий лікар, завідувач відділення, кафедральні працівники, які мали безпосередній доступ до лікування пацієнтів [1,3].

Ще один важливий аспект – клінічна наука. В рамках діяльності кафедри клініка є базою для проведення наукових досліджень. Нині ми можемо бути позбавлені такої можливості, тому доведеться випрошувати «милостиню для науки» у керівників закладів чи завідувачів відділень. Це принизливе становище, так не має бути. Долю науки за такого ставлення, на жаль, також легко спрогнозувати [1].

За відсутності університетських клінік першочерговим завданням має бути затвердження нового статусу клінічної лікарні та клінічної кафедри. Завідувачу такої кафедри необхідно повернути повноваження повноцінного керівника клінічної бази, до компетенції якого входитимуть не тільки консультативні питання, а й прийняття тактичних рішень, керівництво лікувально-діагностичним центром.

Старше покоління викладачів ще пам'ятає, коли у дні чергувань по швидкій допомозі в терапії, хірургії, акушерстві та гінекології студентів, лікарів-інтернів було майже стільки, скільки і хворих, вони брали активну участь в обстеженні госпіталізованих пацієнтів, про що доповідали черговому лікарю, керівнику лікарської бригади,

обов'язки якого досить часто виконував співробітник кафедри. Нині такі чергування відвідує лише незначна кількість студентів та лікарів-інтернів [3].

Добре організована практична підготовка допомагає закріпити теоретичні знання, навчитися самостійно приймати рішення. Цьому сприяє спільна робота з досвідченими лікарями-викладачами, які проводять практичну підготовку інтернів та лікарів-спеціалістів. Лікар набуває досвіду шляхом вивчення історій хвороб конкретних пацієнтів, інтерпретації результатів лабораторних та інструментальних досліджень, проведення диференціальної діагностики, а також безпосередньої участі в лікувальному процесі [3,4].

Для підготовки майбутнього лікаря набагато важливішим є спостереження за станом пацієнта, розбори клінічних випадків, аналіз анамнезу біля ліжка хворого, ніж впровадження технологій навчання. Спостереження за станом хворого сприяє розвитку професійного чуття лікаря, формуванню у них клінічного мислення, врешті-решт, виховує толерантність. У клініці, спостерігаючи за станом хворого, аналізуючи анамнез його хвороби, лікарі-інтерни вчать азам лікарського мистецтва: викладачі не тільки словом, а й особистим прикладом вчать майбутніх лікарів мистецтву вести бесіду з хворою людиною, вибудувувати з ним взаємини. Аналізи клінічних випадків необхідні, так як нерідко молоді лікарі відчувають безпорадність на початку й практичної діяльності [2,3].

Аналіз клінічних випадків дозволяє сформувати систему уявлень про етіологію, симптоматику і клініку хвороб і ціннісного ставлення до людини. Візуалізація хворого посилює емоційне переживання і дозволяє відобразити інформацію надовго.

Підводячи підсумки, можна сказати наступне:

- в підготовці майбутнього лікаря важливі і наочні, і практичні методи навчання, також важливий комплексний аналіз стану хворого;
- тільки в процесі подібних глибоких розборів, які здійснюються відповідно до класичним алгоритмом опису хвороб (від назви захворювання через його етіологію і патогенез до клінічної картини), у лікарів-інтернів та лікарів-спеціалістів може сформуватися клінічне мислення;

– без розвиненого клінічного мислення неможливе формування «практичного діяча» - лікаря;

– використання оптимальних систем навчання на клінічних кафедрах дозволить сягнути певного рівня професійної етики, деонтології та ерудиції, потренувати гнучкість клінічного мислення лікарів, що покращить засвоєння матеріалу;

– технологічно доцільно організована педагогічна діяльність забезпечує формування афективної області клінічних знань, так необхідної для становлення майбутнього лікаря, а це можливо лише на базі клініки.

Список літератури

1. Бабінець Л. Викладач має бути хорошим клініцистом / Лілія Бабінець // Ваше здоров'я. – 2020 Вер. Доступно: <https://www.vz.kiev.ua/>
2. Лембрик І.С. Формування клінічного мислення у студента-іноземця при вивченні дисципліни-педіатрії / І.С. Лембрик, З.Р. Кочерга // Медична освіта. – 2017. – 1(73). – С.82-85.
3. Мельник В. Підготовка медичних кадрів – ключ до успішних реформ / Володимир Мельник // Ваше здоров'я. – 2017 Груд. Доступно: <https://www.vz.kiev.ua/>
4. Юр'єва Л.М. Особистість викладача медичного вищого навчального закладу і її роль у формуванні майбутнього сімейного лікаря / Л.М. Юр'єва, С.Г. Носов // Сімейна медицина. – 2015. – №5. – С.43-45.

Бабінець Л.С., Махніцька І.В.

Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ВАРІАНТ ЕФЕКТИВНОГО ЛІКУВАННЯ ХРОНІЧНОГО Н.РУЛОГІ-АСОЦІЙОВАНОГО ГАСТРИТУ НА ТЛІ ХРОНІЧНОГО ПАНКРЕАТИТУ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВІТАМІННОГО КОМПЛЕКСУ

Актуальність. Корекція клінічних і трофологічних порушень і симптомів у пацієнтів із коморбідністю хронічного панкреатиту і Н. рулогі-асоційованим хронічним гастритом потребує підсилення протокового загальноприйнятого комплексного лікування новими можливостями.

Навчально-наукове видання

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
ЗА ФАХОМ «ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-
СІМЕЙНА МЕДИЦИНА»**

Навчально-науковий посібник

(за редакцією проф. Л.С. Бабінець)

Підписано до друку 23.02.2021.

Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 37,9. Обл.-вид. арк. 31,77

Тираж 100 примірників. Замовлення № 02/21/1-1.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В

м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10

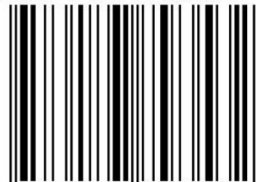
тел. (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*

ISBN 978-617-7793-53-2

9 786177 793532 >